

[B] **GEUREN, BEELDEN EN HERINNERINGEN
OMGEZET IN HELDERE ZINNEN.
VERHALEN VAN WILLEM VAN TOORN**

In het begin van een van Willem van Toorns bekendste en mooiste romans, *Het verhaal van een middag* (1994), zegt het hoofdpersonage: “Wat ik goed kan, is beelden en geuren en geluiden omzetten in een helder soort zinnen, die de schijn wekken ze werkelijk weer te geven.” De lezer kan van die stilistische kundigheid en vaardigheid van de auteur opnieuw genieten in zijn recente verhalenbundel *De geur van gedroogde appels*. Daarin treffen we thema’s aan die ook al in de geciteerde roman aanwezig waren, zoals de situatie in ex-Joegoslavië, de rol van het geheugen en de impact van emoties bij de reconstructie van gebeurtenissen waarbij men intens betrokken is geweest.

De geur van gedroogde appels bevat veertien verhalen waarvan er zes al eerder verschenen zijn. Ze kunnen gesitueerd worden in een voorbije halve eeuw. Vanaf de ontroerend en zonder vals sentiment neergeschreven herinneringen aan jeugdliefdes in het begin van de jaren vijftig tot zijn ‘Droom over Michaël’, waarin Van Toorn zijn vriendschap memoreert met Michaël Zeeman, die op 27 juli 2009 aan een hersentumor gestorven is, vijftig jaar oud. Van Toorn karakteriseert hem als een verschrikkelijk vat vol tegenstrijdigheden, maar ook als de man die de moed had het laatste serieuze boekenprogramma op de televisie te brengen en als eerste de nieuwe xenofobie in Nederland te lijf te gaan, in de krant en via andere forums.

Verhalen over zijn belevenissen op poëziefestivals, congressen en lezingentournees in de jaren negentig in Rotterdam, Italië, Jeruzalem, Zuid-Afrika na de apartheid en Sarajevo vormen een eerste cluster in deze bundel. In het openingsverhaal ‘Write me a poem’ komen de dichters na hun optreden tijdens het Poetry International Festival Rotterdam terug in hun hotel en treffen er een Amerikaanse vliegtuighandelaar voor de tv aan. Met grote trots geeft hij commentaar bij de uitleg van generaal Schwarzkopf op CNN over de precisiebombardementen op Bagdad in het begin van de eerste Golfoorlog. Van Toorn eindigt dat verhaal met de schrijnend nuchter relativerende constatering: “Onmetelijk ver weg vielen bommen op het land van Eufraat en

Tigris. Ik had op school geleerd dat daar de bron van onze beschaving lag. Hier was het alweer warm.”

De verhalen ‘Dichters aan zee’ en ‘Stad van goud’ volgen niet na elkaar in de bundel, maar horen wel samen. In ‘Dichters aan zee’ moet Van Toorns alter ego, Leeman, samen lezen met Nathan Landauer op poëziefestivals in Pescara en Rome. Landauer is de oudste levende Israëlische dichter, Nobelprijskandidaat, zoon van een Duitse vader en een Italiaanse moeder die elkaar in 1930 hebben ontmoet op tram 3 in de Amsterdamse Van Baerlestraat. Hij nodigt Leeman uit op zijn festival in Jeruzalem, waarover Van Toorn verslag uitbrengt in ‘Stad van goud’. Daarin wordt de dichter Nathan Landauer met zijn werkelijke naam genoemd, Nathan Zach. Hij wordt gewantrouwd door de Israëlische autoriteiten omdat hij linkse Europese vrienden en Palestijnse dichters op zijn festival uitnodigt. Hij spreekt er zijn vrees uit dat fundamentalisten in Israël de meerderheid zullen uitmaken, de progressieven onbeduidend zullen worden en het gesprek met de Palestijnen zal stoppen. In beide verhalen wordt Leeman overvallen door een herinnering aan de gedetailleerde wandplaat van de Tempel van Jeruzalem, opgehangen in het klaslokaal van zijn christelijke lagere school. Tot zijn verbijstering constateert hij dat meneer Beertema of juffrouw Fiege lesgaven over de omzwervingen van het Joodse volk en de vernietiging van hun tempel, en dat er in 1943 geen verband werd gelegd tussen die Bijbelse verhalen en de concrete mensen die buiten op straat met een Jodenster liepen.

Hilarisch is het verhaal ‘Meneer Serfontein’, waarin aan Van Toorn en zijn vrouw de toegang wordt geweigerd tot Zuid-Afrika, waar de apartheid pas opgeheven is, omdat hij niet de nodige werkvergunning heeft. Dat hij uitgenodigd is om lezingen te geven aan universiteiten kan de zwarte ambtenaar niet overtuigen. Ze moeten naar Swaziland doorvliegen om daar dan probleemloos de grens met Zuid-Afrika over te steken.

‘Na het beleg’ is het omvangrijkste verhaal in de eerste cluster van de bundel. De dichters Erik Leeman (Van Toorn) en David Molenaar (K. Michel) reizen met een bus van Zagreb naar Sarajevo, waar ze zullen deelnemen aan een kunstenaarscongres. Voortdurend stuiten ze op controleposten in Bosnië, waar huizen systematisch vernietigd waren of gespaard bleven naargelang van de etnische achtergrond van hun

Willem van Toorn, Foto David Samyn.

bewoners. De ervaring van de busreis naar Sarajevo en het verblijf aldaar wordt door David als volgt samengevat: “Simpele oorlogen bestaan niet. Je kunt kennelijk uit één gezichtshoek een held zijn en uit een andere een misdadiger. Ik moet zeggen dat ik de hele ervaring hier behoorlijk verwarrend vind. Al die uniformen en die belachelijke wapens.”

In een tweede cluster van de verhalenbundel staat de herinnering centraal aan jeugdliefdes, vakanties in Frankrijk en op Kreta, verblijven in Italië, waar Van Toorn een zwager heeft. In het titelverhaal ‘De geur van gedroogde appels’ ziet hij in juli 1969 op de tv in een eeuwenoude boerenkeuken in Zuid-Frankrijk, in een alles doordringende geur van appels, de eerste mens op de maan stappen. Naar aanleiding van de veertigste verjaardag van die eerste maanlanding schrijft hij ‘Apollo Henkie’ Dat is de bijnaam van de Nederlandse tv- en radiojournalist Henk Terlingen, die destijds samen met Chriet Titulaer verslag heeft uitgebracht van die historische gebeurtenis. De openingszin luidt: “Het geheugen is een superieure oplichter.” Wat is het geval? In ‘De geur van gedroogde appels’ zou Van Toorn de maanlanding op een middag gezien hebben, terwijl die in feite omstreeks vier uur ’s nachts plaatsvond. Hij corrigeert dat dan in het

verhaal 'Apollo Henkie'. Onnodig en tamelijk onbegrijpelijk eigenlijk, want ook in het titelverhaal heeft de maanlanding 's nachts plaats.

Halfweg de bundel staat de novelle 'Haarlem Station', een beklijvend weemoedig verhaal van liefdesverdriet en *Vatersuche*. Van Toorn schreef het tien jaar geleden al in opdracht van de Haarlemse uitgeverij Gottmer, die met de 'Muggenreeks' (Muggen is een bijnaam voor Haarlemmers) aan het einde van de jaren negentig Haarlem op de kaart van het literaire landschap wou zetten. Een achttienjarige student die overigens geen colleges volgt, krijgt hierin de bons van zijn jeugdlief, met wie hij urenlang kon zweren: "Jij kunt nooit zoveel van mij houden als ik van jou." Dezelfde affirmatie treffen we woordelijk aan in 'De Nieuwe Meer', eveneens een verhaal over een jeugdliefde in het begin van de jaren vijftig.

De geur van gedroogde appels is een verhalenbundel met een sterk autobiografisch karakter, een prentenboek van het geheugen, een bevraging van de werkelijkheid. Is de werkelijkheid die je voor ogen hebt anders, reëler dan de werkelijkheid in je hoofd?

JORIS GERITS

WILLEM VAN TOORN, *De geur van gedroogde appels*. Querido, Amsterdam/Antwerpen, 2010, 221 p.
